

Justinas Marcinka

Programų sistemų studentas, 23m.

Antradienis, liepos 23

Šiandien atsikėliau anksti. Gintautas su Valera iškeliavo į FSB būstinę, tvarkys dokumentus, mus „surašys“, kad toliau galėtume tęsti ekspediciją. Iškeliausime apie devintą. Kol yra laisvo laiko, sėdžiu stovyklos barako koridoriuje ir adau tinklinius marškinius. Suplėšyti benešiojant rastus, keliose vietose pradeginti besisukinėjant prie laužo (lydosi jie lengvai, o vietose, kur išsilydžiusi plastmasė limpa prie odos, kaipmat kyla pūslės), bir et pravers. Oi, kaip pravers. Tiumenės regionas visą Rusiją ne tik nafta ir dujomis, tačiau ir įvairaus kalibro geliančiais, kraują siurbiančiais vabzdžiais aprūpina. Kol kas geriausiai pažįstami esame su uodais, bet netrūksta ir mūsųose sutinkamų aklių, sparvų, gylių, dydžio per gerą nykštį. Tie geri. Kai įgels, brolyti, tai staugti norisi. Užtat judam, krutam, kad ant kupros nenutūptų, vandens pavėsy gurkštelėjai kelis gurkšnius ir atgal bėgi. Į darbą, kad tik vietoje stovėti nereikėtų. Žodžiu, puiki motyvacinė priemonė.

Vos pabaigiau taisyti savo šarvus, grįžo mūsų “diplomatai”. Dokumentus pavyko sutvarkyti, leidomės į kelią. Kelias ilgas, artimiausiomis dienomis teks daug pamatyti: Sosnovkoje bei Lesnoj buvusių miško ūkių griuvėsius, Novyj Tap gyvenvietės kapines, galiausiai apsisistosime Lebediovkoje, kaime, apie kurį teko tiek girdėti: apie lietuvių tremtinių Miško gatvę, vietinių praminta Banditskaja (suprask, banditų), apie sunkius miško darbus, kuriuos teko mūsų protėviams dirbti.

Novyj Tap – kaimas prie Tapo(vienas iš Tobolsko intakų) upės. Čia irgi lietuvių būta. Kalbinaime vietinį gyventoją Vladimirą Aleksandrovičių. Jis Lietuvoje yra buvęs, tiesa, ne pačiomis maloniausiomis aplinkybėmis – karo metais kalėjo vokiečių lageryje Alytuje. Bet mums įdomiau, kas nutiko su lietuviais čia, Sibire. Vladimiras lietuvius prisimena, kaip gerus darbinkus, kurie dirbdavo visą darbo dieną. Vietinių brigada popiet miegodavo, išvargę nelygioje kovoje prieš degtinės butelį. Mena Vladimiras ir lietuvių dainas, kaip skambėdavo visas kaimas, kai ryte jie eidavo į mišką, kai grįždavo iš jo vakare. Šita Sibiro idilė tęsėsi iki 1953m. kai mirė Stalinas. Per tris metus iš kelių šimtų kaime apgyvendintų lietuvių tremtinių Sibire liko vos keli. Visi kiti grįžo į Tėvynę.

„Šokinėdami“ per senąsias lietuvių gyvenvietes bei darbo vietas, užsukome į Jalutorovską. Čia tikėjomės sutikti dar Sibire tebegyvenančią lietuvių tremtinę Birutę Kamarauskienę. Ir sutikome. Gyvybingą, besidžiaugiančią tautiečius pamačius.

– Laukiau jūsų. – Mūsų vizitas Birutei nėra netikėtas. – Man sakė, kad anksčiau atvyksite.

Birutės anūkas dirba policijoje. Regis, gandai apie lietuvius Tiumenės apskrityje sklinda greitai. O ji toli gražu nėra maža. Ką čia supaisysi, savotiškai netgi malonu.

Kalbėjomės apie Birutės šeimos likimą, gyvenimą Rusijoje, kaip vyksta gyvenimas Lietuvoje. Nepaprastai maloni ausiai dzūkiška tremtinės tarmė, išliko nepaisant tiek daug metų, praleistų toli nuo gimtųjų Marcinkonių. Prisiminus Lietuvą, senolės akyse kaupiasi ašaros. Virpa širdis ir ne vienam iš mūsų.

Trečiadienis, liepos 24

Praėjusią naktį praleidome miške. Laužas, bendražygiai, uodų orkestro atliekamos lopšinės – ar gali būti geriau? Ryte atsikėliau kupinas jėgų, išsimaudžiau šalia tekančioje (Valio! Toli gražu nėra paprasta Tiumenės lygumose rasti maudymuisi tinkamą vandens telkinį) upelėje. Tęsiame kelionę po buvusius miško pramonės centrus Jurginsko rajone.

Vėlyvą popietę jau atvykstame į Lebediovką. Čia mus pasitinka vietinės mokyklos direktorius, pasiūlo mokyklos sporto salę nakvynei. O kodėl gi ne? Tiesa, mūsų kaimynystėje – garsioji Lebediovkos psichiatrinė ligoninė (net plačiai paplitęs posakis liaudyje yra „tau į Lebediovką reikia“. Suprask – protas pasimaišė). Tiesiai kitapus kelio. Čia ji nuo senų laikų. Ir mūsų Birutė čia trisdešimt penkerius metus slauge dirbusi. Kaimynai, būna, ir naktimis pro langus pašūkauja, bet langai su grotomis, tvoros aukštos, miegosime ramiai.

Lebediovkoje apsistosime ilgesniam laikui. Čia mūsų laukia rimtas darbas – sutvarkyti Verch Kamenkos kapines. Jose palaidoti ilsisi kone šimtas mūsų tėvynainių. Gintautas ir Valera nuvyko apsižiūrėti. Grįžo vakarop. Valerijus, kuris šiaip jau yra linksmo būdo žmogus, atrodė susijaudinęs, kone sunerimęs. Taip jį paveikė pamatytas kapinių vaizdas. Gintautas taip pat susirūpinęs. Atrodo, kas po Kulimeso kapinių dar galėtų nustebinti. Rytoj pamatysim...

Ketvirtadienis, liepos 25 d

Vietos valdžios atstovai geranoriškai siūlosi mums padėti. Apgyvendins mokykloje, pasirūpins transportu į darbo vietą, vakare parveš. Poniškai. Ilgai nesvarstę sutinkame. Patausosime jėgas realioms darbams.

Ir štai, atrieda sunkvežimis „Ural”. Mikliai į jo priekabą sumetame savo mantas, užsiropščiame patys. Pajudame Verch Kamenkos link. “Uralas” plaukia per pažliugusį kelią, kur dar ne kiekvienam visureigiui pravažiuoti. Ramiai, užtikrintai, beveik nekrato mūsų, sėdinčių priekaboje. Po gero pusvalandžio atvykstame į vietą.

Vaizdas iš tiesų sukrečiantis. Kadaisė čia buvusios didžiulės kapinės (apėjome teritoriją apsižvalgyti), viduryje taigos. Gintautas Alekna šiose kapinėse lankęsis prieš gerą dešimtį metų pasidžiaugė, kad jas lanko tik meškos – kad tik žmogus nosies nekištų. Dabar gi, vos už pusšimčio metrų, didžiulis miško plotas iškirstas, čia kasamas smėlis. Smėlio karjeras “suvalgė” senąją Verch Kamenkos gyvenvietę, esančią už poros kilometrų. Panašu, kad toks pats likimas turėjo ištikti ir kapines. Tiesa, žodis „kapinės” čia reiškia kelias dešimtis kapų kauburėlių, parvirtusių, bebaigiančių pūti katalikiškų bei stačiatikių kryžių, sukrypusių medinių kapinių tvorelių. Tiesa, buvo ir geležinių, naujesnių. Ant vienos jų drybsojo pakibusi didžiulė pušis, ko gero, pavargusi kovoti su vėjais. Smėlio karjero atsiradimas pakeitė šios vietos mikroklimatą. Atviresnė vietovė sudaro galimybę vėjui įsibėgėti, o šis jau tvarkosi, kaip jam patinka. Visa kapinių teritorija priversta nuvirtusių gigantiškų pušų. Ar mūsų jėgoms toks darbas? Kiek laiko tai pareikalaus?

Čia pagalbos ranką vėl ištiesia mūsų draugai iš Lebediovkos. Gauname pasiskolinti grandininį pjūklą, pagelbsti traktoristas, savo “arkliuku” padeda ištempti didžiulius virtuolius iš kapinių prieigos. Giliau esančius medžius traktoriumi tempti pavojinga, galime suniokoti tuos kelis dar betrūnijančius kryželius. Bet dabar jau turime taką į kapines, toliau kaip nors apsidirbsime patys.

Penktadienis, liepos 26 d

Tęsiame darbus Verch Kamenkos kapinėse. Viskas vyksta pagal įprastą scenarijų: Keliamės, valgome. Sušokame į mūsų ištikimą “Uralą”. Toliau programoje: darbas-pietūs-darbas. Grįšime vakare.

Darbai kapinėse įvairiausi. Vakar išvalėme didelę dalį miško, tačiau Gintautas dar vis “šienauja”. Krenta jauni, giraitę kapinėse formuojantys medeliai, dideli, grėsmę keliantys medžiai. Mes vis nešame, nešame. Lygesnės, ne per drūtos pušys pjaustomos į vienodo ilgio gabalus. Tai bus mūsų tvorelės atraminiai stulpai. Darbuojamės visomis išgalėmis, vis dar sukrėsti vakarykščio pirmojo įspūdžio.

Jau antrąją dieną specializuojusi atraminių tvoros kuolų paruošimu. Imi drūtą rąstigalį, atsimituoji keturiasdešimtį centimetrų nuo viršaus, peiliu nulupi žievę. Nužievintą rąstą kiši į laužą(ne laužą, o

nedidelį pragarą užsikūrę buvome!), pavartai kaip šašlyką, kad gražiai apanglėtų iš visų pusių. Atsargiai, kad antakiai nenusiviltų, ištrauki paruoštą stulpą, dedi į krūvą. Taip paruoštas stulpas bus atsparaus drėgmei, mažiau pus, taigi, ir tvora stovės ilgiau.

Į pavakarę atvažiuoja mūsų draugas traktoristas. Namo veš. Priekaboje. Reikia pripažinti, traktoriaus priekaboje komforto nedaug. Jau po pirmojo kilometro pasiilgsti “Uralo”. Bet už tai po darbo užsukame nusimaudyti.

– Šito į vandenį dar neleiskit! Palaukim, kol visi nusimaudys. – Šaukia Gintautas. Kad po

darbų prie laužo esu neprastai nusitęsęs suodžiais ir sakais suprantu ir iš to, kad Donatas prabėgom fotoaparatu vis “nušauna” mano murziną fizionomiją.

Po darbų grįžus į gyvenvietę gera ištiesti kojas, atsijungti, apie nieką negalvoti. Bet neišeina. Vis pagalvoju apie tai, kad prieš penkiasdešimtį metų tokius darbus dirbo ir mūsų tėvynainiai. Tiesa, nebuvo nė kalbų apie grandininis pjūklus, techniką. Juokas, ne darbas, ką mes čia darome palyginus su tuo. Bet ir mums veikti yra ką.

Šeštadienis, liepos 27 d

Trečioji diena Verch Kamenkos kapinėse. Esame pasiryžę darbus šiandien žūtbut užbaigti, nors tektų dirbti iki sutemų. Bjauriau yra tai, kad vakar vakare palijo. Vos nuvykus į kapines taip pat pradėjo pilti kaip iš kibiro. Lietaus mes nebijome, kad tik vėtra neapsilankytų. Plaktukais ir kirviais kaukši dvi „tvorininkų“ brigados, Valerijus su Dominyku įkasinėja stulpus tvorai sutvirtinti, iš naujo bandau įkurti tvorastulpių apdirbimo cechą. Pliaupiantis lietus įpareigoja suktis greičiau, laužas netrukus liepsnoja.

Kelios valandos po pietų. Įsimintina akimirka. Keliame čia pat vietoje pagamintą maždaug keturių metrų aukščio kryžių. Kartu su juo kyla ir mūsų mintys, tankiau pradeda plakti širdis. Atsitraukę gėrimės. Kapinių griuvėsiuose stovintis kryžius, ženklinantis lietuvių tremtinių kapavietes, visa kapinių teritorija apjuosta lygia tvorele. Mėgstantiems skaičius – 71 atraminis stulpas, 951 tvoros „pagaliukai“, 160 m perimetras. Visi paženklininti nuoširdžiu darbu, palaistyti prakaitu.

Džiaugiamės, kad šias kapines pavyko vėl „prikelti“. Ne tiek kaip kapinės ši vieta mums tokia svarbi – mirusiems jau vis tiek(o dalis jų jau ilsisi Lietuvos žemėje – čia žioji tik tuščios kapų duobės). Prieš

mus – dar vienas paminklas tų svarbių mūsų tautai įvykių. Tik per plauką neprarytas besiplečiančio smėlio karjero galbūt išliks dar kelis, ar kelias dešimtis metų.

Išvykstant į Lebediovką paskutinį syk atsisuku į kapines. Vienišas kryžius dar pora dešimčių metų saugos šią vietą. Fotoaparato neturiu, todėl stengiuosi vaizdą išsaugoti atmintyje. Viduje ramu, jaučiu, kad atlikome darbą iš širdies, kaip pridera. Šitas jausmas taip pat keliaus į Lietuvą. Kryžius lieka už posūkio.

Sekmadienis, liepos 28 d

Prieš palikdami mus taip svetingai sutikusį Lebediovkos kaimą dar turimi e aplankyti Lebediovkos kapines – juk čia irgi lietuvių gyventa. Einame Lenino gatve. Gintautas sako, jog daugumoje Rusijos kaimų į kapines veda pagrindinė, Lenino, gatvė. Bet šios aš nieku gyvu nepavadinčiau didžiausia ir svarbiausia gatve. Galbūt tai rodo, kiek augo, pakito pats kaimas? Lietuvių kadaise apgyvendinta Miško gatvė jau nebeišlikusi. Tikimės, kad nors kapinėse ką rasime.

Randame. Du metaliniai kryžiai. Vienas dar stovi, kiek pakrypęs, tą nesunkiai atstatome, o kitas... Ui... Kadaise čia palaidoto žmogaus palaikus giminaičiai išsivežė į Lietuvą. Tačiau nepasivargino užlyginti duobės, pastatyti kryžiaus kaip atminimo kitiems tautiečiams. Vietiniai greitai surado paskirtį šiai duobei – bus kur mesti šiukšles.

Aš ir Dominykas skubame atsinešti kastuvų. Grauzia apmaudas, kad toks kultūrinis paminklas skęsta plastikinių vainikų, kapinių tvorelių, tuščių alaus butelių ir supuvusių rastigalių krūvoje. Kasame. Pasirodo, darbas didesnis nei tikėjomės – kryžius turi ir antkapį. Apie pusės metro pločio ir kiek daugiau nei metro ilgio armatūra sutvirtinto betono monolitą. Kad pajudintume kryžių turime atkasti ir jį. Toliau darbuojamės, rankomis iš žemės rauname trukdančius kasti lentgalius, vielas. Po geros valandos darbo bandome pajudinti kryžių. Vos krusteli. Visi komandos vaikinai kimbame į kryžių, keliame sutartinai. Gediminaičių stulpais papuoštas kryžius kyla!

– Ot, šaunuoliai! – Girdžiu susijaudinusį Gintauto balsą. Matyt, tikrai nesitikėjo, kad pavyks. Į mokyklą grįžtame ramios, pakilios nuotaikos. Paliekame Lebediovką.

Pirmadienis, liepos 29 d.

Vakar vakare atvykome į Tiumenę. Darbai kapinėse baigti, čia būsime dvi dienas – iki pat skrydžio į Maskvą. Šiandien vyksime aplankyti Isetskoje kaimo, prie Tirinkulio ežero, kur lietuviai tremtiniai

dirbo žvejybos įmonėje. Čia dirbo ir Gintauto mama, kaip jis juokauja “nes miško darbams netiko”. Tokių daug nebuvo, vos kelios moteriškos, kurios žvejybos sezono laikotarpiu valtimi irstėsi po Tirinkulio ežerą, tinklais žuvelės gaudė. Bet vis ne nugarą po sakuota pušimi lenkti.

Dar būdami Lebediovkos į kaime aplankėme Juozą Malyševą. Juozas nėra tremtinys, jis į Sibirą atvyko paskui ištremtus artimuosius. Čia vedė moterį, kurios pavardę ir prisiėmė. Pasakojant apie žmoną, Juozo akyse kaupiasi ašaros. Juk kažkada dėl jos išsižadėjo ir giminaičių. Juozas jau nebekalba lietuviškai. Tačiau paprašytas iki dešimties suskaičiuoja be klaidų. Besibaimindami artėjančio lietaus, atsisveikinome su Juozu. Grupei patraukus namo (Su Juozu dar šnekučiavosi Neringa), Juozas paklausė:

– O jūs irgi turite ryšių su Lietuva?

Še tai Tau! Pasirodo, iš pradžių Juozas net nesuprato, kad mes iš Lietuvos atvykome jo aplankyti. Vis dėlto jis senas, einantis aštuntą dešimtį. Kaip jis nudžiugo! Klausėmės Juozo. Apie gyvenimą Lebediovkoje, apie šeimos istoriją, apie gimines, gyvenančius netoliese. Jautėme, su koku užsidegimu jis kalbėjo. Atsisveikinant dar kelis kartus apkabino, peržegnojo, palydėjo į kelią. Pajutę kapsinčius lietaus lašus pasiskubinome.

Iš pokalbio su Juozu ypač įsiminė viena akimirka.

– Juozai, jūs katalikas, jūsų žmona priklausio stačiatikių religijai. Ar tuokiantis nekilo jokių nesklandumų dėl to. Juk katalikų bažnyčia į tai gana griežtai žiūri.

– O mes tiesiog suėjom ir kartu sau gyvenom. Nereikėjo nieko daugiau.

Kai atsirenki, kas tau pačiam atrodo teisinga, nėra svarbu, ką kalba kiti.

Trečiadienis, liepos 31 d.

– Donatai, ar jau nori namo?

– Noriu. – atsako ne iš karto. Nepakeldamas akių nuo kameros filmuoja Maskvos dangų, pro traukinio langą šmėkščiojančius pastatus, elektros stulpus. – Ir kuo arčiau esu, tuo labiau noriu.

Daugiau nebekalbame. Mintys zuja galvoje, kaip tie plonakojai vorai, kurie taip mėgsta pavasario saulę. Apima kažkokia ramybė, kuri išlieka iki pat grįžimo į Lietuvą. Su džiaugsmu suspurda širdis

išvydus pirmuosius lietuviškus kalnelius, beržynėlius. Tegu ir mažesnius, pilkesnius, nei sibiriniai beržynai, bet lietuviškus. Savus.